

До членовете на научното жури

РЕЦЕНЗИЯ

от **проф. д-р Симеон Владимиров Тасев**

на дисертационния труд

„Приемане на наследство“

на **Веселин Димитров Петров**

главен асистент при Югозападен университет „Неофит Рилски“

за получаване на образователна и научна степен „доктор“

по професионално направление 3.6. “Право”

УВАЖАЕМИ ЧЛЕНОВЕ НА НАУЧНОТО ЖУРИ,

Веселин Димитров Петров е роден на 8 октомври 1976 г. в град София. Завършва средното си образование през 1994 г. в 31-во СУЧЕМ „Иван Вазов“ с преподаване на английски език. През 2000 г. завършва право в Софийски университет „Св. Климент Охридски“ с отличие. От 2002 г. започва преподавателска дейност като хоноруван асистент в Юридическия факултет на УНСС по учебната дисциплина „Нотариално право“, по която по-късно изнася и лекции. И до днес той води семинарни занятия по дисциплините основи на правото и търговско право за икономисти. По-късно участва в конкурс и през септември 2004 г. е назначен за редовен асистент в Правно-историческия факултет на ЮЗУ „Неофит Рилски“, катедра „Гражданскоправни науки“. Три години по-късно е избран за старши асистент, а считано от април 2009 г. и до днес е главен асистент. През годините е водил семинарни занятия по всички цивилистични дисциплини - облигационно право, гражданско право, вещно право, семейно и наследствено право. Изнасял е и отделни лекции по тези дисциплини. Има курсове лекции по семейно и наследствено право в специалност „Социални дейности“. Има научни публикации в областта на семейното, наследственото и международното частно право. Участвал е с доклади в научни конференции. Владее английски и руски език.

Дисертационният труд „Приемане на наследство“ е предложен за защита пред научно жури след предварително обсъждане на 10.05.2013 г. и решение на Факултетен съвет от 22.05.2013 г.

Правото на приемане на наследство е установено през 1949 г. от действащия сега Закон за наследството, който отменя ЗН от 1890 г. Дотогава придобиването на наследството става с откриването му. Изразявани са различни, често противоречиви становища през годините по въпросите на темата, но за първи път представеният дисертационен труд прави задълбочено монографско изследване на класически институт и чрез критичен анализ на действащата уредба и при съобразяването с извършените след 1989 г. икономически и обществени промени, се предлагат нови решения за подобряване на регламентацията и цялостно преуреждане на придобиването на наследството. Авторът, Веселин Петров, вижда в промяната на икономическата и социална система и изграждането на гражданско общество и развитието на отношенията, основани на частната собственост, членството на Република България в Европейския съюз и интеграционните процеси, основание за възприемане на нова система на придобиване на наследството – системата на отказа. И тук виждаме първия, и то значим, принос на обсъждания труд.

Дисертационният труд е с общ обем 265 страници, включително съдържание, списък на по-често използваните съкращения и списък на използваната литература. Тя обхваща 169 заглавия от български автори и 21 от чужди, от които 12 на латиница (на френски, полски и немски език), а 9 на кирилица (на руски език). Направени са 393 бележки под линия.

В структурно отношение изследването включва: увод; изложение; заключение. Изложението е в пет глави, разпределени в параграфи. Структурата на дисертационния труд е съобразена с предмета на изследването и с крайната му цел – след обстоен и критичен анализ на правната уредба на приемането на наследството и обсъждането на съдебна практика да се предложат решения за бъдещо подобряване на института.

Предмет на труда е класически институт на придобиване на наследството. Има множество публикации по различни въпроси на темата, но за първи път цялостно и пълно се изследва българската правна уредба.

Глава първа на труда е посветена на общите положения, изясняването на които е необходимо за провеждане на научното изследване. Тук е включено и историческото развитие на наследственото право, и по-специално на изследваната материя. Това е оправдано, тъй като нашето наследствено право следва романската система чрез своите източници – френско, италианско и швейцарско право. Изяснени са основните и необходими за по-нататъшното изследване понятия - откриване на наследството, наследници и наследство. Подчертано е тяхното значение за изясняването на института на приемане на наследството.

Отправна точка на изследването е наследяването като класически способ по придобиване на имуществото на едно починало лице. Изхождайки от основното положение, че наследственото право може да има за предмет кръга от имуществени отношения, които може да притежава физическото лице, и които с настъпването на смъртта му преминават към други лица, дисертантът подчертава с основание изключително тясната обвързаност на нормите, уреждащи наследяването, с нормите,

които уреждат собствеността и другите вещни права. В същото време посочено е, че нормите на наследяването са обвързани с развитието на семейните отношения и тяхното правно регулиране, линия която удачно се следва в понататъшното изложение.

Дисертантът задълбочено е анализирал и дал характеристика на времето и мястото на откриване на наследството, като е подчертал правното му значение за пораждаване на правото на наследяване и неговото упражняване чрез приемане. Уточнени са понятията наследници и наследство. Прави впечатление (§3) обстоятелственият анализ на правното положение на държавата при наследяване, нещо което предвид непреставашите теоретични спорове относно това дали държавата е наследник на починалото лице и в какво качество придобива наследството – по силата на своята публична власт или като наследник, сочи не само дълбоко познаване на проблема, но и отстояване на собствена позиция. Като се посочва, че за разлика от наследниците физически и юридически лица, Законът за наследството в чл.11 казва, че държавата получава наследството, а не че е наследник. Дисертантът подчертава, че безспорно става дума за особен случай на придобиване на наследствено имущество. То става държавна собственост, а държавата – правоприменик по силата на закона в хипотезата на чл.11ЗН и правоприменик наследник по завещание (чл.14 ЗН). Авторът подробно обсъжда съществуващите в теорията становища за качеството, в което държавата придобива имуществото на починалия, като условно ги разграничава в три групи: държавата има качеството наследник; държавата получава имуществото по силата на публичната власт; компромисно становище или подмяна на въпроса. Разсъжденията му относно правоприменението на държавата, както и обсъждането на задължителното приемане по опис по чл.61, ал.2 ЗН (глава трета, §2, стр.146 и сл.), могат да се определят като принос в разработване на материята.

В параграф четвърти на първа глава Веселин Петров разглежда състава на наследството като очертава възможните права и задължения, които могат да преминат към наследниците, като имуществена съвкупност или до дробна част от нея. Акцентира се върху връзката на наследственото право с правото, уреждащо имуществените отношения и непрекъснатото увеличаване на броя и вида на правата, които може да притежава физическото лице, признати му от правния ред. Авторът дава като пример за непрекъснатото обогатяване на правата на физическите лица признаването на правото върху интелектуалната собственост във всички нейни законово уредени проявни форми.

Глава втора е посветена на правото на наследяване, което се осъществява чрез упражняване на потестативното право на приемане. Дисертантът в § 1 разглежда системите на придобиване на наследството, като отбелязва че българското наследствено право установява две системи на придобиване на наследството от наследниците: системата на отказа по ЗН от 1890 г. (отм.) и системата на приемането по ЗН 1949 г. Той подчертава, че макар и в двата закона са уредени приемането и отказът на наследството, тяхното правно значение за придобиването е различно.

В параграф втори, озаглавен “Право на приемане” дисертантът много сполучливо в девет точки извежда основните характеристики на правото на приемане като правен акт и като субективно право (стр.84-85). Отбелязва се и обратното действие на приемането – въпрос, който придоби особена актуалност при възстановяването на частната собственост върху одържавени недвижими имоти. Логично в § 3 изложението се занимава с отмяната на срока на приемане на наследството и нейното обратно действие. Подчертава се, че макар след промяната на ЗН от 1992 г. да няма срок за приемане, незаинтересуваността и бездействието на призования наследник могат да имат за него неблагоприятни последици и е запазена възможността всеки заинтересован да може да поиска от съда да определи на наследника срок за приемане, в който той да заяви дали приема или не. Авторът изразява мнение, че това право следва да се признае и на държавата, както и на общината в хипотезата на чл.11 ЗН, предвид признатото им право да получат определени имуществени права от наследството. За практически целесъобразно дисертантът счита, че следва да се определи като заинтересована общината по местонахождение на недвижимия имот, което може да не е общината по местонахождение на наследството.

Дисертантът обстойно анализира приемането на наследството при недееспособност на наследника – ненавършил пълнолетие или поставен под запрещение. Прави се изводът, че недееспособните не могат да се отказват от наследството. Този извод е законосъобразен – съобразен с изричното правило на Семейния кодекс, както действащия, така и кодексите от 1968 г. и от 1985 г. Законът се е погрижил за интереса на недеспособните и за преценка на по-ниско ниво от съда няма място.

В отделен параграф - § 4 са обсъдени въпросите на незаетото наследство. Тъй като решенията им се извличат по тълкувателен път и следвайки логиката на действащата уредба, авторът предлага изрично уреждане, като се установи еднаквост в правомощията на назначения управител – чуждо на наследството лице и правомощията на наследника, управляващ наследството до приемането му. Дисертантът счита, че не би трябвало управителят наследник, призован към наследяване или най-малкото претендиращ да има наследствени права, да бъде с по-малко възможности и защита, отколкото назначения управител.

Наред с приемането на наследството, с което се упражнява правото на наследяване в последният параграф на тази глава се разглежда приемането на завет. Правото да се приеме завет е субективно право, осъществяването на което води до сингуларно правопримство с оглед на смърт и правилно се установява, че намират приложение правилата за приемане, включително и за обратното действие на приемането, отнасящи се наследяването по закон и завещание. Аргументирани са възможните начини за приемане на завета.

Глава трета на дисертационния труд е посветена на изричното приемане – направо или по опис. Разгледани са и основанията за недействителност на приемането.

В параграф първи задълбочено и критично е изследвано изричното приемане направо на наследството. То е налице, когато призованият към наследяване заяви съобразно установената от закона форма волята си да приеме наследството, чрез писмено заявление до районния съдия по местоткриване на наследството, което се вписва в особена, предназначена за това книга по чл.49 ал.1 ЗН. Правилно авторът определя разпоредбата като императивна.

С достатъчно смелост дисертантът поставя въпроса за действието на вписването на заявлението в особена книга по чл.49, ал.1 ЗН и взема отношение по въпроса дали то е само оповестително и декларативно или има конститутивно действие. Отстоява се разбирането, че вписването има конститутивно действие. То е елемент на фактическия състав на приемането и води до промяна в правната сфера на наследника. С приемането, от призован към наследяване, наследникът става правоприменик.

В параграф втори на глава трета подробно и задълбочено се разглежда изричното приемане на наследството по опис, което има определена от закона цел – ограничаване на отговорността на наследника за задължения на наследодателя до размера на полученото наследство (чл.60, ал.2 от ЗН). Авторът посочва, че приемането по опис е само правна възможност, която наследникът може да упражни или не по своя преценка в посочения от закона срок. Задължение за приемане по опис е установено само на изрично посочени субекти, когато са призовани към наследяване (чл.61, ал.2 ЗН). Той отбелязва, че терминологията “обществени организации” е остаряла и правилото следва да се отнесе до юридическите лица с нестопанска цел, и то не само до посочените в ЗЮЛНЦ сдружения и фондации. Авторът предлага за размисъл, дали като е дадена безсрочно възможност за приемане по опис от посочените субекти, не се създава опасност за обществените интереси. В тази връзка счита, че формулирането по нов начин на възможността за опис и краен срок няма да е противно на установеното с отмяната на чл.50 ЗН безсрочно приемане на наследството.

Тук е поставен и принципният въпрос за съдържанието на понятието „наследник по закон“, което добива особено актуален и важен смисъл, когато става дума за изискването на приемане по опис при прилагането на чл.30, ал.2 ЗН - възстановяване на запазената част. От изложената в труда обилна съдебна практика, вкл. тълкувателни решения, е видно, че се влага различно съдържание в понятието „наследник по закон“ по смисъла на чл.5-9 и чл.10 ЗН и „призован към наследяване наследник по закон“ (чл.48 и сл. ЗН). Авторът подчертава, че има съществена разлика между двете понятия, като в първия случай се установява от закона възможност, ако настъпи определеният от него юридически факт, а във втория – породено право на наследяване, защото за лицето е настъпил юридическият факт и то в поредността, която е предвидена от закона. След анализа на практиката, дисертантът счита, че ще е добре изрично законът да изрази смисъла на употребеното от него понятие. Защото провъзгласяването на завещателна свобода в чл.14, ал.1 ЗН дава големи възможности за завещаване на външно (без семейноправни връзка с наследодателя лице), както и на потенциални наследници по закон от редовете наследници, които не са призовани към наследяване. Трябва да се даде достатъчна защита не само на благодетелствания с безвъзмездния акт, но и на

необходимите наследници – най-близките родствено на наследодателя лица, както и на неговия съпруг, на които законът е определил запазена част.

В глава четвърта е разгледано мълчаливото приемане на наследството, като най-често използваният начин за придобиване на наследственото имущество. Законът поставя две изисквания: да е извършено действие от наследника и то несъмнено да предполага намерението му да приеме (чл.49, ал.2, изр. първо, предл. първо ЗН).

Мълчаливото приемане е приемане чрез конклюдентни действия. Няма изрично волеизявление, но както казва самият закон има „действия“ на наследника, които сочат приемане. Както авторът отбелязва, мълчанието не е приемане на наследството. Той изследва задълбочено, на места твърде подробно в § 1 на главата въпроса във връзка с недвусмислеността на действията по приемането.

На критичен анализ е подложена натрупаната през годините практика на ВС и ВКС, като са показани множество хипотези на мълчаливо приемане. Посочва се, че винаги при мълчаливото приемане има строго субективен елемент – да се свои, да се придобие и притежава. *Animus*-ът - да се вземе или осигури притежанието на това, което е принадлежало на наследодателя – благо или право е достатъчно, за да има мълчаливо приемане. Авторът счита, че становището на съда в неговата практика следва да е по-категорично. Това особено се отнася до декларирането и заплащането на данък върху наследството. Прави се предложение *de lege ferenda* законодателят ясно да посочи правната последица от декларирането и плащането на данъка върху наследството.

В следващия параграф Веселин Петров отделя особено внимание на специалното правило на чл.49, ал.2, изр. първо, предл. второ ЗН - наследството се счита за мълчаливо прието, когато наследникът укрие наследствено имущество. Приема се, че е уреден не само особен фактически състав на мълчаливото приемане, но и специфична последица – наследникът губи правото си на дял върху укритото имущество. Поставен в труда е и практически важният въпрос колко време след откриване на наследството може да се релевира факта на укриване, тъй като в закона няма предвиден срок. Авторът счита, че конкретните обстоятелства и начин на укриване ще дадат разрешението, валидно за отделния случай. Установи ли се, обаче, обстоятелството на укриване, както направеният отказ, така и изричното приемане на наследството, ще загубят с обратна сила действието си. Ще е налице обикновено мълчаливо приемане с последица - неограничена отговорност на наследника и санкцията лишаване от дял върху укритото имущество. Ако е извършена делба, като не взето предвид укритото имущество, остава възможността за допълнителна делба за него (чл.75, ал.1 ЗН), без участието на укрилия имущество.

Глава пета от дисертационния труд е посветена на въпросите, свързани с правните последици от приемането на наследството. Авторът сполучливо ги разделя на общи и специфични.

Най-важната обща последица от приемане на наследството, според дисертанта, е установяването на наследственото правоприемство. Той дава правна характеристика на тази законова последица. На първо място, правоприемството обхваща правата. Посочени са всички правни възможности, с които наследникът, вече правоприемник, разполага по отношение на придобитите имуществата. С приемането на наследството наследникът става и длъжник от момента на смъртта на наследодателя (чл.60, ал.1 ЗН) и трябва да изпълнява задълженията съгласно условията при които е бил задължен наследодателят. И в двата случая съдържанието на правоотношенията, страна по които е бил наследодателя не се променя. Задълбочено и пълно дисертантът прави характеристика на правоприемството, посочва елементите му и това следва да бъде оценено положително и със значение за цялото гражданско право. Защото общото правоприемство при физическите лица е налице само при наследяване.

Като обща последица е разгледано и сънаследяването, което е налице, когато има няколко призвани към наследяване наследници и всички те приемат наследството. Отношенията между сънаследниците – универсални правоприемници, а те стават такива когато приемат наследството, се разкриват различно. Разликите зависят от характера на правата, които влизат в наследството и които стават съпритежание при правоприемството. Относно отговорността за задълженията в наследството, при сънаследяване отстоява се разбирането, че всеки отговаря съобразно своя дял. Солидарната отговорност е изключена.

Подробно се разглеждат различните въпроси на отговорността на правоприемника, като с особено значение са разсъжденията и предложенията за пределите на отговорността на наследник, приел направо и приел по опис – неограничената отговорност и ограничена отговорност. Авторът разглежда и случая, подчинен на специално правило на чл.55 ЗН, когато е съставено завещание и то не е било известно на наследника при приемане на наследството. Обстойният анализ на разпоредбата води до извода, че правилото се отнася до всеки завет, независимо от неговия предмет, като намалението се извършва на всички завети.

Последният параграф на изложението е посветен на специфичните последици от приемане на наследството.

По много спорния въпрос за размера на отговорността на наследника, в труда се аргументира становището, че наследникът по опис отговаря за задълженията на наследодателя до размера на полученото наследство, а не с полученото по наследство. Приведените в труда разсъждения и решения от практиката показват, че трябва да има по-ясна и категорична формулировка. Според автора, *de lege ferenda* трябва да се възприеме изобщо принципа на ограничена отговорност на наследника до размера на стойността на наследството, като наследникът отговаря и с наследеното и с личното си имущество. Това трябва да се отнесе и до публичните задължения.

Дисертантът задълбочено обсъжда една усложнена хипотеза, която може да създаде спорове относно отговорността, тъй като не е уредена изрично. Става дума за положението на ползващия се от описа, съгласно чл.62 ЗН. Разграничени са хипотезите

– когато той знае за имущества, които не са описани, защото поискалият опис наследник не знае за тях и когато той не знае, а направилият опис знае. Авторът счита, че разрешенията на хипотезите следва да са различни. Ако извършилият опис знае и укрие имущество, той губи изгодите на опис, а с това лишава от възможността по чл.62 ЗН и останалите наследници. Иначе ще се окаже, че те имат по-силни права от този, който е приел по опис и всъщност той е приел направо. Ако обаче той не знае, а останалите знаят че има други имущества, те са длъжни, ползвайки опис да заявят да се извърши допълнителен опис, което е практично и разумно решение. То държи сметка за добросъвестността и внася яснота в отношенията между сънаследниците.

Изследвани са поредността на удовлетворяване и правото на отделяне на наследството по чл.67 ЗН – упражняването на правата и техните последици, което също трябва да бъде оценено положително.

Към специфичните последици авторът отнася и правото на запазена част и иска за нейното възстановяване, както и правото на правоприемника върху обикновената покъщнина (чл.12, ал.1 ЗН). Върху обикновената покъщнина, признато е на правоприемника и право върху земеделския инвентар.

Дисертационният труд завършва със заключение, в което обобщено се излагат няколко идеи и предложения *de lege ferenda*.

Обобщавайки изложеното относно дисертационния труд “Приемане на наследство” правя извод, че авторът Веселин Петров представя завършено и пълно монографично изследване по дисертационна тема, в което излага собствени становища и обосновава сериозни научни изводи. То се отличава с актуалност на темата, задълбочен научен анализ, обсъждане на многобройни спорни и практически важни хипотези с оригинални разрешения и обосновани предложения за бъдещи промени в правната уредба. Изложението се отличава с добросъвестност при представяне на различните становища по спорни въпроси, с коректност при воденето на дискусията. Представеният труд показва способност за самостоятелно изследване на важни теоретически и практически проблеми и е на високо научно равнище и има многобройни приноси. Някои от тях са:

- пълно и систематизирано изследване за първи път на института - приемане на наследство;

- извършено е подробно изследване на правото на приемане, начините за неговото упражняване, правното положение на имуществото преди приемането и правните последици на приемането – общи и специални;

- изразени са позиция и ново виждане по известни класически проблеми;

- извършен е критичен анализ на съдебната практика, като обсъждането ѝ показва задълбочено знание на цялата цивилистична материя и има значение не само за наследственото, но и за цялата гражданско право;

- има интересни и важни приноси, някои от които вече отбелязах;

- направени са научно обосновани предложения de lege ferenda. Накратко са изложени в заключението три съществени предложения, които представляват виждането на автора за реформата в наследственото право.

Разбира се, към работата на дисертанта Веселин Петров могат да се отправят редакционни бележки и препоръки. Моята препоръка е дисертационният труд да бъде публикуван като монография, в която да се отрази и най-новата съдебна практика.

Тази препоръка отразява общата ми положителна оценка на дисертационния труд, в който виждам сериозен научен принос в областта на наследственото право.

В заключение, гореизложеното ми дава основание да приема, че са изпълнени изискванията на Закона за развитието на академичния състав в Република България и Правилника за неговото прилагане и убедено да препоръчам на научното жури да присъди на Веселин Димитров Петров образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.6. “Право”.

София, юни 2013 г.

Рецензент:

(проф. д-р Симеон Тасев)